

СЛОЖНИ ЛЕКСЕМИ, СЪСТАВЕНИ ОТ СЪЩЕСТВИТЕЛНО И ЧИСЛИТЕЛНО ИМЕ, ОТ ТИПА НА *ГОДИНА-ДВЕ*, *ЛЕВ-ДВА*¹

ЛОРА ЖЕЛЕВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

l.mikova@ibl.bas.bg

Текстът се съсредоточава върху два основни въпроса: 1) дали *година-две*, *лев-два*, *час-два*, *месец-два* и под. са лексеми, или са словосъчетания; 2) ако се приемат за лексеми, към кой граматичен клас следва да бъдат отнесени. Описва се какви съществителни имена могат да бъдат тяхна първа съставка. Прави се преглед на писаното в езиковедската литература за *ден-два*, *лев-два* и под. В настоящото изследване се приема, че са лексеми, като се подчертава, че е необходимо да се разграничават от съответните словосъчетания. Като се вземат предвид синтактичните им свойства, представени в текста въз основа на употребите им в корпуси, и следвайки принципите на разработваната нормативна граматика на българския език, се привеждат аргументи за отнасянето им към класа на числителните имена. Обръща се внимание на колебанията при съгласуването по число (*ден-два мина/минаха; следващата/следващите седмица-две*). Основните причини за определянето им като числителни са свързани с това, че втората им съставка е числително (*два/две*), както и че изискват определени форми за число от лексемата, с която се свързват в проста синтактична група. Накратко се описва и какви са съответствията на *ден-два*, *лев-два* и под. в чешкия и руския език, където също се наблюдават колебания при съгласуването по число.

Ключови думи: нормативна граматика; български език; лексеми като *година-две*, *лев-два*; числителни имена; съгласуване по число; чешки език; руски език

COMPOUND LEXEMES CONSISTING OF A NOUN AND A NUMERAL: THE CASE OF *ГОДИНА-ДВЕ* ‘A YEAR OR TWO’, *ЛЕВ-ДВА* ‘A LEV OR TWO’

LORA ZHELEVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

l.mikova@ibl.bas.bg

This paper addresses two main questions: 1) Are expressions such as *година-две* (‘a year or two’), *лев-два* (‘a lev or two’), *час-два* (‘an hour or two’), *месец-два* (‘a month or two’), etc., lexemes or expressions; 2) If considered lexemes, what grammatical class should they belong to? The study first outlines the nouns that can serve as the first

component in these forms and reviews the existing linguistic literature. The research suggests that they should be considered lexemes, emphasising the need to differentiate them from the corresponding expressions. Furthermore, based on their syntactic properties, as examined through corpus data, and in line with normative Bulgarian grammar, the paper argues that these forms should be classified as numerals. Attention is given to fluctuations in number agreement, e.g. *ден-два мина/минаха* ('a day or two has passed / have passed') and *следващата/следващите седмица-две* ('the next week or two'). The primary reason for categorising such forms as numerals is that their second component is a numeral (*два/две* 'two') and that they require specific number forms for the noun they modify. Lastly, the paper briefly compares the Bulgarian *ден-два* 'a day or two', *лев-два* 'a lev or two' with their counterparts in Czech and Russian, where similar number agreement fluctuations are also observed.

Keywords: normative grammar; Bulgarian language; *година-две* ('a year or two'); *лев-два* ('a lev or two'); numerals; number agreement; Czech language; Russian language

При разработването на нормативна граматика на съвременния български книжовен език един от основните принципи е независимото описание на формата и съдържанието (вж. по-подробно напр. Малджиева/Maldzhieva 2018; Станчева и др./Stancheva et al. 2017). За основна единица на граматичното описание се приема *лексемата*, схващана като набор от словоформи (форми) за означаване на едно и също понятие. Вместо традиционния термин *части на речта* се използва терминът (*граматични*) *класове лексеми* (Станчева, Томов/Stancheva, Tomov 2023: 74–75).

За сложните лексеми от типа на *четири-пет*, *седем-осем* не е спорно, че следва да се отнесат към класа на числителните имена. По-особен е обаче случаят, когато двете съставки са от различни класове: *година-две*, *лев-два*. Ще разгледаме особеностите при този случай и писаното за него в езиковедската литература. Накрая, като се придържаме към принципите, прилагани в разработваната нормативна граматика на българския език, ще предложим решение на проблемите: 1) за определянето им като лексеми или словосъчетания; 2) в случай че се приемат за лексеми, към кой граматичен клас следва да бъдат отнесени.

Образуването на сложни лексеми или словосъчетания (в зависимост от това как се схващат) от типа на *лев-два*, *седмица-две* е ограничено. Втората им съставка винаги е числителното име *два* или *две*. Първата съставка може да е съществително, означаващо период от време, като *минута*, *седмица*, *месец*, *година*. Може да бъде и съществително, чието количество се означава приблизително чрез разглежданата езикова единица: *грозд-два*, *грош-два*, *чаши-две*. Това са по-често срещани примери, откриващи се в художествената литература, но потенциално е възможно като първа съставка да се използват и други броеми съществителни, например *страница-две*, *молив-два*, *котка-две*, *буква-две*, *листо-две*.

В Българския национален корпус (БНК/BNK; примерите са от художествената литература, субтитри и новини) се откриват и *десетилетие-две*, *до-*

лар-два, килограм-два, километър-два, крачка-две, метър-два, миг-два, милиметър-два, миля-две, минутка-две, сантиметър-два, секунда-две, чаша-две, както и една употреба на *ракия-две*.²

При употребите в корпуса прави впечатление, че най-често срещан е случаят с първа съставка съществително, означаващо период от време, като *ден-два, час-два, година-две, миг-два, минута-две, седмица-две, секунда-две*. Често се среща като първа съставка съществително, означаващо мерна единица: *килограм-два, метър-два, милиметър-два, миля-две, сантиметър-два*. По-рядко първа съставка е съществително, чието количество се означава приблизително, като *лев-два, грош-два, долар-два, крачка-две, чаша-две, ракия-две*. Възможно е, разбира се, и други съществителни да бъдат първа съставка, например *грозд*, както е при *грозд-два* – такава употреба се открива например при *два* в *Речника на българския език* (РБЕ/РВЕ): *Ще поискаш веднъж-дваж, ще ти дадат грозд-два, и толкова се дава за цял* (Г. Караславов. Избрани съчинения. Т. II. Хумор и сатира. 1957).

Тъй като образуването и употребата на сложни лексеми или словосъчетания от този тип са ограничени, не е учудващо, че в българската езиковедска литература сведенията за тях са оскъдни и няма утвърдено мнение дали това са лексеми, или са словосъчетания; също така, ако се схващат като лексеми, към кой граматичен клас следва да бъдат причислени.

Тъй като лексемата *милион* се изменя по число (*милиони*), следва да бъде отнесена към класа на съществителните. С оглед на това си струва да се отбележи, че Петър Калканджиев в *Българска граматика* от 1938 г. (второ допълнено издание) при „неопределените числителни имена“ освен *един-двама, три-четири* и под. отнася и *милионъ-два* (Калканджиев/Kalkandzhiev 1938: 289). Но авторът смята *милионъ* за числително. Димитър Попов в *Българска граматика* от 1941 г. смята *милионъ-два* за сложно числително като *две-три, сто-двеста* (Попов/Роров 1941: 137). Но и за Димитър Попов *милионъ* е числително. Тоест за П. Калканджиев и Д. Попов *милион-два* е числително от типа на *две-три, сто-двеста*. Ако двамата езиковеди смятаха *милион* за съществително, можеше да се предположи, че биха определили и *ден-два, лев-два* за числителни като *милион-два*. Но при тяхното схващане на *милион* за числително не е ясно какво би било мнението им за *ден-два, лев-два* и под.

В многотомния тълковен *Речник на българския език* (РБЕ/РВЕ) едно от значенията на числителното *два* е представено така: „В съчет. с някои съществителни: *лев-два, грош-два, миг-два, час-два, ден-два, година-две* и др. За посочване на приблизителен брой (един или два) от това, което назовава със съществителното; *няколко*“. Описанието е много подобно на това на *един-два, два-три*: „Разг. В съчет. с числ. бройно един, три: *един-два, една (едно)-две, два-три, две-три*. За означаване на приблизително количество (брой), ограничено според числителните от съответните съчетания“. *Един-два, два-три*, от една страна, и *лев-два, час-два*, от друга страна, са представени по много сходен начин. Няма бележка за

различен граматичен клас от този на числителното *два*. Може да се предположи, че би следвало да се схващат по сходен начин – като *два*, тоест като числителни, макар да не е експлицитно посочено в *Речника на българския език*.

В изследването на Боян Николаев *Българските числителни* от 2001 г. за езиковите единици от типа на *ден-два*, *лев-два* пише следното: „Особена разновидност на числителните с интервал, определен от несъседни членове на редицата на естествените числа, са съчетанията от съществително, чието количество се подразбира (и се означава от граматическия род), че е равно на „1“, и числителното *две*“ (Николаев/Nikolaev 2001: 56). От една страна, авторът ги определя като разновидност на числителните. От друга страна, ги нарича „съчетания“. Това не е чудно, тъй като приведените от него примери (от художествената литература) съдържат освен *миг-два*, *седмица-две*, *месец-два*, *година-две* и ясно разграничими словосъчетания като *през село*, *през две*; също и случаи като: *Стоя* [3 л. ед.ч.] *минута*, *две*, *обърна се*: – *Дай да подтиша...* (Сл. Хр. Караславов).

В *Българска граматика. Морфология* от 2008 г. Руселина Ницолова разглежда само случаите с първа съставка съществително, означаващо период от време, като ги характеризира така: „Съществуват и смесени словосъчетания, в които вместо числителното 1 първата съставка е съществително в ед.ч., означаващо период от време. Напр. *минута-двѐ*, *час-два̀*, *дѐн-два̀*, *мѐсец-два̀*, *година-двѐ*“ (Ницолова/Nitsolova 2008: 136). Те са представени като разновидност на бройните числителни за приблизителност (определени така от самата авторка). Важно е да се отбележи, че и Руселина Ницолова подобно на Боян Николаев определя *минута-две*, *час-два* и под. като разновидност на числителните и като словосъчетания.

В увода на *Официалния правописен речник на българския език* от 2012 г. (ОПРБЕ/OPRBE 2012), в т. 54.10.2, *година-две*, *месец-два* и под. са определени като числителни имена. Правилото в т. 54.10.2 гласи, че писането е полуслято, когато като първа основа в сложното числително име вместо числителното *един*, което се подразбира, е използвано съществително име.

Съответно в електронната версия на *Официалния правописен речник на българския език* (ОПРБЕ – БЕРОН/OPRBE – BERON) *година-две*, *лев-два* и под. са определени като числителни имена. Към всяка от тези лексеми има правописно правило, че „Думата е сложна и се пише полуслято, тъй като смисълът ѝ позволява двете съставки да се свържат със съюза *или*“.

Очертават се два основни въпроса по отношение на *час-два*, *седмица-две*, *лев-два* и под.: 1) дали това са лексикални единици, или словосъчетания; 2) ако са лексикални единици, дали са числителни имена, или принадлежат към друг граматичен клас.

Според нас *час-два*, *седмица-две* и под. са лексикални единици. Необходимо е да се прави разлика между тях и употребата на отделните лексикални единици *час* и *два*, *лев* и *два* и под. Например (примерите са от Българския национален корпус (БНК/BNK):

И не за ден, два или три — така продължи повече от полугодие (Цончо Родев. Тътени. 1980).

Остана заекът в пещерата. Живя ден, два, три (Емилиян Станев. Лакомото мече. 2005).

Минаха ден, два, три (Ангел Каралийчев. Приказен свят. Т. II. 1982).

Минуват още ден, два, пет дена, гледа странникът – сегиз-тогиз железница изфучи край него и се изгуби из мъглата... (Алеко Константинов. Събрани съчинения в 4 тома. Т. II. 1980).

Не е за ден, за два, а цяла година! (Ран Босилек. Патилянци. 2009).

Пролет и есен падаха ята диви патици, но за ден, за два (Симеон Янев (съставител). Български разкази за животни. Антология. 1984).

Моята задача беше да отивам през ден, през два до село с коня и да нося хляб, храна и др. до кошарата (Хараламби Етакчиев. Заточението. 2004).

И ето че след ден, след два, лъвът видя това, що никога не е мислил, откакто тук е бил (Елин Пелин. Приказки. Т. I. 1993).

Също срв. и част от примерите от *Българските числителни* на Боян Николаев (Николаев/Nikolaev 2001: 57):

А у нас – през село, през две, и току чуеш за някой нашиенски (Кл. Цачев).

Стоя [3 л. ед.ч.] минута, две, обърна се: – Дай да подпиша... (Сл. Хр. Караславов).

Но (примерът отново е от Боян Николаев):

След година-две, че и след десет забравили и дръвчетата, и сълзите си... (Кл. Цачев).

В някои случаи е спорно дали е употребена лексемата, или е налице съчетание от две лексеми:

След година-две, че и след десет забравили и дръвчетата, и сълзите си... или *След година, две, че и след десет забравили и дръвчетата, и сълзите си...*

Минуват още ден, два, пет дена, гледа странникът – сегиз-тогиз железница изфучи край него и се изгуби из мъглата... или *Минуват още ден-два, пет дена, гледа странникът – сегиз-тогиз железница изфучи край него и се изгуби из мъглата...*

В подобни случаи решаваща е семантиката, това, какъв смисъл иска да вложи авторът. Ако се означава приблизителност, е употребена сложна лексема и писането е полуслято; ако има изброяване, е налице словосъчетание, отделни лексеми, разделени със запетая (вж. напр. и Върбанова/Varbanova 2019).

Можем да направим извода, че от една страна, в българския език се употребяват сложни лексеми от типа на *ден-два*, *минута-две*, *година-две*, *лев-два*, *грозд-два*, които означават приблизителност ('ден или два (дни)', 'минута или две (минути)', 'година или две (години)', 'лев или два (лева)', 'грозд или два (грозда)'). От друга страна, в българския се използват и словосъчетания, състоящи се от същите съставки, но употребени не като основи в

сложна лексема, а като отделни, самостоятелни лексеми: *след ден, след два; за минута, за две; година, две, три*.

По-долу ще предложим решение на проблема за това към кой граматичен клас трябва да бъдат причислени лексемите като *минута-две, лев-два*.

В разработваната нормативна граматика на българския език основен критерий при обособяването на класовете лексеми е морфологичният. Прилага се и синтактичен критерий.

Морфологичният критерий за отнасяне на лексеми към класа на числителните имена е това, че числителните могат единствено да се членуват, не се менят по род и число. Приема се, че всички числителни имат нулево окончание. Синтактичният критерий за отнасяне на лексема към класа на числителните е това, че числителните се свързват в проста синтактична група със съществителни, като изискват от тях определени форми за число. Вж. по-подробно Микова/Мikova 2018; Желева/Zheleva 2022. Обикновено числителните изискват мн.ч. (*пет книги, много птици*), но някои числителни се съчетават и с неброими съществителни в ед.ч. като *любов, здраве; вода, захар, прах, брашно; добитък, младеж* (ж.р., събирателно). По този синтактичен критерий се определят като числителни и неизменяеми лексеми като *толкова, доста, безброй*.

Лексемите като *година-две, грозд-два* не се членуват, неизменяеми са. За разлика от неизменяемите числителни като *пет-шест, седем-осем*, чиято разновидност се явяват, не се съчетават в проста синтактична група със съществително. Това е и обяснимо, тъй като първата им съставка е съществително. В такъв случай се налага да се потърсят други техни синтактични свойства, които биха могли да помогнат за отнасянето им към граматичен клас.

Наблюденията върху употребите на лексемите от този тип показват, че те обикновено се свързват в проста синтактична група с глагол или с предлог и изпълняват службата на обстоятелствено пояснение: *Почакай ден-два; Това се случи след година-две; Видяхме се преди час-два* и под.

Лексемите от типа на *година-две, лев-два* могат да се свързват и в проста синтактична група с глагол, изпълнявайки службата на подлог. Тогава има колебания при съгласуването между подлога и сказуемото: срещат се примери със сказуемо както в ед.ч., така и в мн.ч. Например в ед.ч.: *С правилната бургия могат да минат през повечето стени, макар да се налага и минута-две повече за това*; в мн.ч.: *И ми трябва минута-две да получа нещичко; Трябват ми още ден-два* (примерите са от субтитри; взети са от Чешкия национален корпус (СНК – InterCorp); *Ще минат час-два, ще минат понякога ден-два* (Маргарита Рангелова. Жулиета Шишманова. 1981) (БНК/ВНК).

Възможно е при съгласуването да влияят и случаите, когато е налице не сложна дума, а словосъчетание. Тогава също има колебания при съгласуването на подлога и сказуемото. Например (примерите са от БНК/ВНК) ед.ч.:

Изтекъл ден, два, три, изтекла седмица (Кавказки народни приказки. Прев. Иван Троянски. 1977); **Така се мина ден, два, мене не ми минава** (Петър Воденичаров и др. Моето досие, пардон, биография. 1999); мн.ч.: **Ми-наха ден, два, три** (Ангел Каралийчев. Приказан свят. Т. II. 1982).

Проблемът е, че първата част на сложната дума и първата част на словосъчетанието са в ед.ч., а втората част на сложната дума и на словосъчетанието е числително име, което изисква мн.ч. Това и поражда колебанията при съгласуването в единствено или в множествено число.

Лексемите от типа на *ден-два, минута-две* могат да се свързват в проста синтактична група и с прилагателно, което изпълнява службата на съгласувано определение към тях, и тогава също се среща съгласуване и в ед.ч., и в мн.ч. Например (примерите са от Чешкия национален корпус (ČNK – InterCorp) в ед.ч.: *на всяка минута-две* (Джордж Оруел. 1984. Прев. Лидия Божилова); *в следващия ден-два* (субтитри); мн.ч.: *следващите минута-две* (субтитри); *през последните ден-два* (субтитри).

Наблюденията ни не претендират за изчерпателност, но при словосъчетанията със съгласувано определение като че ли преобладава мн.ч.: *през първите ден, два* (БНК/ВНК; Стивън Кинг. Очите на Дракона. Прев. Вихра Манова. 1992); *през последните година, две* (ČNK – InterCorp; субтитри).

Колебанията при съгласуването в единствено или в множествено число в простата синтактична група с член лексема от типа на *минута-две, лев-два* са обусловени от особеностите на двете съставки на лексемите от този тип. Първата съставка е съществително име в единствено число, което предполага съгласуване в единствено число. Втората съставка обаче е числителното име *два* или *две*, което изисква съгласуване в множествено число.

В Българския национален корпус резултатите за *година-две* са 1347 (БНК/ВНК; употребите са в художествената литература, субтитри и новини). От тях има 77 употреби на *година-две* със съгласувано определение в множествено число (*през последните година-две, в близките година-две* и др.), 17 употреби на *година-две* със съгласувано определение в единствено число (*през последната година-две, в следващата година-две* и др.), 29 употреби като подлог, при които сказуемото се съгласува с него в множествено число (*минават година-две; година-две в печатарския бизнес ще ни стигнат* и др.) и 6 употреби като подлог, при които сказуемото се съгласува с него в единствено число (*Минало година-две; Ще мине поне година-две* и др.). Употребите от художествената литература, субтитрите и новините, налични в Българския национален корпус, потвърждават, че има колебания в съгласуването по число с *година-две*, като преобладава съгласуването в множествено число.

Както вече споменахме, в разработваната нормативна граматика на българския език синтактичният критерий за отнасяне на лексема към класа на числителните се проявява в това, че числителните се свързват в проста синтактична група със съществителни, като изискват от тях определени форми

за число. Например: *два гълъба* (не *два гълъб, *два гълъби), *двама помощници* (не *двама помощник или не книжовното *двама помощника), *няколко стола* (не *няколко стол, *няколко столове). При лексемите от типа на *минута-две*, *лев-два* обаче не е възможно съчетаването в проста синтактична група със съществително поради това, че първата съставка на тези лексеми е съществително. Въпреки това обаче при свързване на лексемите от типа на *час-два* в проста синтактична група с лексема, която се мени по число, е налице съгласуване по число. То се наблюдава в групите с такава лексема и глагол или прилагателно: *трябва(т) ден-два*; *следващата/следващите минута-две*.

Това, че лексемите като *ден-два* изискват определени форми за число от лексемата, с която се свързват в проста синтактична група, както и това, че втората им съставка е числително име (*два/две*), биха могли да се приемат като основания те да бъдат отнесени към класа на числителните имена. Това обаче е само един възможен начин на тълкуване. Трябва да се има предвид, че е проблематично тълкуването на съгласуването по число в простите синтактични групи с главен член глагол и подчинен член числително име (напр. *Двете деца си говорят*): дали числителното изисква от глагола определени форми за число, или член извън простата група – съществителното – изисква от глагола форми за число (вж. по-подробно Желева/Zheleva 2022: 107). Дискусионен е въпросът и дали в случаите като *Двете деца си говорят* има проста синтактична група от глагол и числително (*двете си говорят*), или глаголят не образува група с числителното, а със съществителното (*деца си говорят*). Спорно е и дали има прости синтактични групи от прилагателно и числително (напр. дали в *следващите две седмици* има група *следващите две*). Ако се приеме, че в случаи като *Двете деца си говорят* глаголят образува проста синтактична група със съществителното, а не с числителното и че в случаи като *следващите две седмици* прилагателното е в проста синтактична група със съществителното, а не с числителното, то може да се направи извод, че в примери като *трябва(т) ден-два* и *следващата/следващите минута-две* лексемите *ден-два* и *минута-две* са съществителни имена. Така че в зависимост от начина на интерпретация лексемите от типа на *лев-два*, *седмица-две* могат да се отнесат към класа на числителните или към класа на съществителните.

Ще представим накратко как стои въпросът с *три-четири*, *пет-шест*, от една страна, и *година-две*, *лев-два*, от друга страна, в два други славянски езика – чешки и руски.

В чешкия език *jeden dva* ‘един-два’, *jedna dvě* ‘една-две’, *jedno dvě* ‘едно-две’, *dva tři* ‘два-три’, *dvě tři* ‘две-три’, *tři čtyři* ‘три-четири’ и т.н. се употребяват за означаване на приблизителен брой, например: *Zápas rozhodnou jedna dvě chyby* ‘За мача са решаващи една-две грешки’; *Trvalo jim to dva tři roky* ‘Това им отне две-три години’ (примерите са от *Akademický slovník současné češtiny*, речниковата статия за *dva*); *tři čtyři roky by to trvalo* ‘това

би продължило три-четири години' (примерът е от *Slovník spisovného jazyka českého*, речниковата статия за *tři*). Подобно на българските *ден-два*, *година-две* и в чешкия такива словосъчетания или съставни лексикални единици (в зависимост от схващането) се образуват с *dva* 'два', *dvě* 'две' като втора съставка и първа съставка съществително, означаващо период от време, като *den* 'ден', *rok* 'година', или съществително, чието количество се означава приблизително. Например: *rok dva to konečně vydržíš* 'година-две в края на краищата ще издържиш' (примерът е от *Slovník spisovného jazyka českého*, речниковата статия за *dva*); *Počkáme ještě den dva* 'Ще почакаме още ден-два'; *Znamená to zdržení tak o den, o dva* 'Това означава забавяне с ден, с два / с ден-два' (примерите са от *Akademický slovník současné češtiny*, речниковата статия за *dva*).

В чешкия също като в българския в тези случаи се наблюдава колебание в съгласуването по число. Напр. (примерите са от Чешкия национален корпус (ČNK – syn v12; примерите са от един вестник и три списания): ед.ч.: *Uplyne den dva* 'Ще мине ден-два' (*Moje psychologie*, ч. 10/2010); *zbývá jen minuta dvě* 'остава само минута-две' (*ego!*, ч. 5/2016); мн.ч.: *První den dva po zápase bývají těžší* 'Първите ден-два след мача биват по-тежки' (*Deníky Moravia*, 11.12.2013); *den dva dělají v tomhle strašně moc* 'ден-два означават в този случай страшно много' (*Хантура*, ч. 8/2007).

В руския език подобно на българския има сложни лексеми като *два-три*, *четыре-пять* и *год-два*, *день-два*, *минута-две* (вж. напр. *Правила русской орфографии и пунктуации/Pravila ruskkoj orfografii i punktuacii 2006*, § 118, т. 5). Но и те подобно на българските лексеми са близко до словосъчетанията със същите съставки: *Приехал всего на день – на два* (примерът е от *Правила русской орфографии и пунктуации/Pravila ruskkoj orfografii i punktuacii 2006*, § 154, т. 4); срв. и в българския: *А у нас – през село, през две, и току чуеш за някой нашенски* (Кл. Цачев). И при тях има колебания в съгласуването по число, например (примерите са от Националния корпус на руския език (НКРЯ/НКРЯ): ед.ч.: *Прошла минута-две* 'Мина минута-две' (Евгений Весник. *Дарю, что помню*. 1997); мн.ч.: *Минута-две в тишине проходят* 'Минута-две в тишина минават' (Юрий Жидков. *Экскурс в профессию. Записки врача // «Октябрь»*, 2013). И при словосъчетанията (примерите са от Националния корпус на руския език (НКРЯ/НКРЯ) – ед.ч.: *Проходит минута, две* 'Минава минута, две' (Юрий Казаков. *Трали-вали*. 1959); мн.ч.: *Так проходят минута, две, три* 'Така минават минута, две, три' (А. А. Богданов. *Эх, Антон! 1930–1931*).

В заключение можем да кажем, че има основания *минута-две*, *час-два*, *лев-два*, *грозд-два* и под. да се приемат за сложни лексеми, а не словосъчетания, както и *два-три*, *пет-шест* се приемат за сложни лексеми. Особеността на *година-две*, *гощи-два* е, че първата съставка е съществително, а втората – числително. Това поражда и колебания при съгласуването по чис-

ло при свързването им с лексеми, които се менят по число, тъй като съществителното е в ед.ч., а числителното *два/две* изисква мн.ч.

В зависимост от начина на тълкуване на случаи като *Двете деца си говорят* и *следващите две седмици* – дали простите синтактични групи, включващи глагола *си говорят* в първия случай и прилагателното *следващите* във втория случай, са *двете си говорят*, *следващите две* (тоест група от глагол и числително и група от прилагателно и числително), или са *деца си говорят*, *следващите седмици* (група от глагол и съществително, съответно група от прилагателно и съществително) – лексемите от типа на *ден-два*, *лев-два* могат да бъдат отнесени към класа на числителните или към класа на съществителните.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Публикацията е във връзка с работата по проекта „Нормативна граматика на българския език“.

² Благодаря на проф. д-р Руска Станчева за идеята да напиша текст за този тип лексеми.

³ Благодаря на доц. д-р Цветана Димитрова, гл. ас. д-р Ивелина Стоянова и гл. ас. д-р Валентина Стефанова за помощта с извличане на примери от Българския национален корпус.

ИЗТОЧНИЦИ

БНК/BNK: Български национален корпус // *Balgarski natsionalen korpus*. <<https://search.dcl.bas.bg/>> [19.08.2024].

НКРЯ: Национальный корпус русского языка: Основной корпус // <<https://ruscorpora.ru/search>> [19.08.2024].

Akademický slovník současné češtiny [online] (2017–2024). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. <<https://slovníkcestiny.cz>> [19.08.2024].

ČNK – InterCorp: Český národní korpus: KonText – InterCorp v16 – Bulgarian. <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=intercorp_v16_bg> [19.08.2024].

ČNK – syn v12: Český národní korpus: KonText – syn v12. <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn_v12> [19.08.2024].

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Praha, 1. vyd. 1960–1971, 2. vyd. 1989. <<https://ssjc.ujc.cas.cz/>> [19.08.2024].

SOURCES

Akademický slovník současné češtiny [online] (2017–2024). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. <<https://slovníkcestiny.cz>> [19.08.2024].

BNK: *Balgarski natsionalen korpus*. <<https://search.dcl.bas.bg/>> [19.08.2024].

ČNK – InterCorp: Český národní korpus: KonText – InterCorp v16 – Bulgarian. <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=intercorp_v16_bg> [19.08.2024].

ČNK – syn v12: Český národní korpus: KonText – syn v12. <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn_v12> [19.08.2024].

NKRJA: Natsional'nyi korpus russkogo iazyka: Osnovnoi korpus. <<https://ruscorpora.ru/search>> [19.08.2024].

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Praha, 1. vyd. 1960–1971, 2. vyd. 1989. <<https://ssjc.ujc.cas.cz/>> [19.08.2024].

ЛИТЕРАТУРА

Върбанова 2019: *Върбанова, П.* Как се пише: *година-две; година, две или година две?* <<https://kaksepishe.com/godina-dve/>> [19.08.2024].

Желева 2022: *Желева, Л.* Прости синтактични групи с главен член глагол и подчинен член числително име (V → Num). – *Български език*, № 1, с. 103–111. <https://www.balgarskiezik.eu/1-2022/0_7_LORA%20ZHELEVA_str_103-111_BG.pdf> [20.08.2024].

Калканджиев 1938: *Калканджиев П.* Българска граматика. Звукословие, видословие, словосъчинение, правопис, ударение, произношение и сведения за историята на езика и на писмото. 2. изд. София – Пловдив, „Хр. Г. Данов“.

Малджиева 2018: *Малджиева, В.* Принципи на формалното описание на българските изменяеми лексеми като компонент на нормативната граматика. – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1696>> [20.08.2024].

Микова 2018: *Микова, Л.* Описание на формоизменителните типове при числителните имена в българския език (като част от работата над нормативна граматика). – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1659>> [20.08.2024].

Николаев 2001: *Николаев, Б.* Българските числителни. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

ОПРБЕ 2012: Официален правописен речник на българския език. София, Просвета.

ОПРБЕ – БЕРОН: *Станчева, Р., Т. Александрова, М. Томов, И. Стоилова, И. Кунева, Ж. Златева, Л. Желева, А. Георгиев, М. Стойчева.* Официален правописен речник на българския език: БЕРОН. Български езикови ресурси онлайн. <<https://beron.mon.bg/>> [20.08.2024].

Попов 1941: *Попов, Д.* Българска граматика. София, „Хр. Г. Данов“.

Правила русской орфографии и пунктуации 2006: Правила русской орфографии и пунктуации. Полный академический справочник. Москва, Эксмо.

РБЕ: Речник на българския език (онлайн). *А – системност*. <<https://ibl.bas.bg/rbe/>> [20.08.2024].

Станчева 2020: *Станчева, Р.* За нормативната граматика. – *Български език*, № 3, с. 71–83. <https://www.balgarskiezik.eu/3-2020/5_RUSKA%20STANCHEVA_str.%2071-83_BG.pdf> [20.08.2024].

Станчева и др. 2017: *Станчева, Р., М. Томов, Н. Паскалев, И. Кунева, Л. Микова.* Формално описание на инвентара от граматични средства в българския език (като етап от разработването на нормативна граматика). – В: Т.

- Александрова, Д. Благоева (ред.). *Доклади от Международната юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 15–16 май 2017 година)*. Ч. 2. София, Институт за български език, с. 107–112. <http://ibl.bas.bg/Proceedings_IBL_Conference_2017_Volume II.pdf> [20.08.2024].
- Станчева, Томов 2023: *Станчева, Р., М. Томов*. Класът на прилагателните имена в нормативната граматика на българския език – формален подход. – *Български език, Приложение*, с. 73–91. <https://www.balgarskiezika.eu/p-2023/5_STANCHEVA,%20TOMOV_str._73-91.pdf> [20.08.2024].
- Томов 2018: *Томов, М.* За един нов подход при описанието на прилагателните имена в българския език (с оглед на разработването на нормативна граматика). – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1683>> [20.08. 2024].

REFERENCES

- Kalkandzhiev 1938: *Kalkandzhiev, P.* Balgarska gramatika. Zvukoslovie, vidoslovie, slovosachinenie, pravopis, udarenie, proiznoshenie i svedeniya za istoriyata na ezika i na pismoto. 2. izd. Sofia – Plovdiv, “Hr. G. Danov”.
- Maldzhieva 2018: *Maldzhieva, V.* Printsipi na formalното описание на българските изменениями лексеми като компонент на нормативната граматика. – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1696>> [20.08.2024].
- Mikova 2018: *Mikova, L.* Описание на формоизменителните типове при числителните имена в българския език (като част от работата над нормативна граматика). – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1659>> [20.08.2024].
- Nikolaev 2001: *Nikolaev, B.* Balgarskite chislitelni. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- OPRBE 2012: Ofitsialen pravopisen rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, Prosveta.
- OPRBE – BERON: *Stancheva, R., T. Aleksandrova, M. Tomov, I. Stoilova, I. Kuneva, Zh. Zlateva, L. Zheleva, A. Georgiev, M. Stoycheva.* Ofitsialen pravopisen rechnik na balgarskiya ezik: BERON. Balgarski ezikovi resursi onlayn. <<https://beron.mon.bg/>> [20.08.2024].
- Popov 1941: *Popov, D.* Balgarska gramatika. Sofia, Izdatelstvo “Hr. Danov”.
- Pravila russkoi orfografii i punktuatsii 2006: *Pravila russkoi orfografii i punktuatsii.* Polnyi akademicheskii spravochnik. Moskva, Eksmo.
- RBE: Rechnik na balgarskiya ezik (online). *A – sistemnost.* <<http://ibl.bas.bg/rbe/>> [20.08.2024].
- Stancheva 2020: *Stancheva, R.* Za normativnata gramatika. – *Balgarski ezik*, N 3, s. 71–83. <https://www.balgarskiezika.eu/3-2020/5_RUSKA%20STANCHEVA_str.%2071-83_BG.pdf> [20.08.2024].
- Stancheva et al. 2017: *Stancheva, R., M. Tomov, N. Paskalev, I. Kuneva, L. Mikova.* Formalno описание на инвентара от граматични средства в българския език (като етап от разработването на нормативна граматика). – In: T. Aleksandrova, D. Bлагоева (Eds.). *Dokladi ot Mezhdunarodnata yubileyana konferentsiya na Insti-*

- tuta za balgarski ezik "Prof. Lyubomir Andreychin" (Sofia, 15–16 may 2017 godina)*. Vol. 2. Sofia, Institut za balgarski ezik, s. 107–112. <http://ibl.bas.bg/Proceedings_IBL_Conference_2017_Volume_II.pdf> [20.08.2024].
- Stancheva, Tomov 2023: *Stancheva, R., M. Tomov*. Klasat na prilagatelните имена v normativnata gramatika na balgarskiya ezik – formalen podhod. – *Balgarski ezik, Supplement*, s. 73–91. <https://www.balgarskiezik.eu/p-2023/5_STANCHEVA,%20TOMOV_str_73-91.pdf> [20.08.2024].
- Tomov 2018: *Tomov, M*. Za edin nov podhod pri opisaniето na prilagatelните имена v balgarskiya ezik (s oglead na razrabotvaneto na normativna gramatika). – *Slavia Meridionalis*, 18. <<https://doi.org/10.11649/sm.1683>> [20.08.2024].
- Varbanova 2019: Varbanova, P. Kak se pishe: *godina-dve*; *godina, dve* ili *godina dve*? <<https://kaksepishe.com/godina-dve/>> [19.08.2024].
- Zheleva 2022: *Zheleva, L*. Prosti sintaktichni grupi s glaven chlen glagol i podchinen chlen chislitelno ime (V → Num). – *Balgarski ezik*, N 1, s. 103–111. <https://www.balgarskiezik.eu/1-2022/0_7_LORA%20ZHELEVA_str_103-111_BG.pdf> [20.08.2024].

✉ Гл. ас. д-р Лора Желева

Секция за съвременен българския език

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assist. Prof. Dr. Lora Zheleva

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria